

Egy déli osztják hősnék.

A mire egy félszázad óta hiába várakozott nyelvtudományunk, nem sokára meg fog jelenni az első déli osztják szöveggyűjtemény. Sajátságos, hogy a finn-magyar nyelvcsoporthoz összes különálló ágai közt éppen ennek alaposabb megismerése maradt legutóljára: erre nézve áll eddigelé a legkevesebb nyelvi anyag rendelkezésünkre, holott a vogulság, de az éjszaki osztják és zürjén nyelvjárások is sokkalta félreesőbb és nehezebben megközelíthető területekre esnek. A szóban forgó, sajtó alatt levő mű PATKANOV SÁNDOR orosz miniszteri tisztviselő nem régiben megjelent *«Die Irtysch-Ostjaken und ihre Volkspoesie (I. Teil: Ethnographisch-statistische Übersicht; St. Petersburg, 1897)»* című érdeemes könyvének II. kötetét alkotja s mint a *«Heldenlieder und Sagen (tárnéj äret)»* külön cím is mutatja, a tölem gyűjtött vogul hősi énekekhez és regékhez hasonló népköltési mutatványokat fog nyújtani. PATKANOV velem egyidejűleg az 1888-ik év nyárutóján utazgatott az Irtis alsó folyása s mellékfolyói vidékén, hol hivatalos küldetése szerint statisztikai és közgazdasági adatok egybeszerzése volt főfeladata; de e mellett kiterjedt figyelme az osztják nép életmódjára, hagyományaira, nyelvére és népköltési termékeire is, mely utóbbiak terén kiválóan becses észleleteknek és gyűjtéseknek jutott birtokába. Ezek köréből való, bennünket különösen érdeklő közlései: 1. О происхождении слова «Сибирь» (A «Szipéria» név eredetéről), mely a Сибирскій Сборникъ 1892-iki VI. kötetében jelent meg s osztják, valamint tatár mondai emlékezések, illetőleg erre vonatkozó nyelvi adatok alapján a Sibirj városnévnek a magyar őstörténetben is szereplő *sabir*, *savir* nép nevével szóló kapcsolatát mutatja ki; — 2. Типъ Остяцкаго богатыря по Остяцимъ былинамъ и героическимъ сказаніямъ («Az osztják hős típusa

osztják mondák és hősregék alapján»; St. Petersburg, 1891), mely a hagyományos népköltés anyagával rendkívül tanulságos módon vázolja a régi osztják társadalmát, különösen a hősök életmódját, harczait, várait stb. (1. bő ismertetését: Ethnographia V. 352—368. ll.); — 3. Остяцкая былина про богатырей города Эмдера (Emder-város hőseiről szóló osztják monda), tulajdonképpen hős-ének, mely orosz fordításban a Живая Старина folyóirat 1892. évfolyamában (92—97. ll.) jelent meg; — 4. A fent idézett nagyobbszabású mű, melynek első kötete nyolcz fejezetben az irtisvidéki osztják terület topographiáját, állat- és növényvilágát, a nép viseletét, társadalmi és házi életét, foglalkozásait, diszító rajzait, zenéjét, tér- s időmértékeit, jogi és administrationalis intézményeit, az ősi pogány hit maradványait, házassági és temetkezési szokásait, az eskü módját stb. írja le kimerítő részletességgel; második kötete, mint említettük, a népköltészetnek van szentelve (lesz benne megfelelő bevezetésen kívül három hősének, két rege osztják eredetiben és német fordítással, továbbá 15 rövidebb elbeszélés csupán fordításban, mindannyi nyelvi és tárgyi magyarázatokkal); harmadik kötete irtisi osztják-német-orosz szójegyzéket fog tartalmazni a Konda- és Demjanka-melléki osztják nyelvjárások rövid vázlatával.

Élénken érzett hézagot vannak hivatva betölteni ПАТКАНОВ-nak utóbb említett munkái nyelvtudományi irodalmunkban s mindön a szerző szívességéből a szöveggyűjtemény kiadásának a Demjanka folyó vidékén jegyzett első éneke már rendelkezésemre áll, örömmel sietek annak bemutatásával, hogy addig is, míg az egész munka megjelenik s tanulságainak tüzetesebb méltatására rátérhetünk, némi képet alkothasson magának nyelvészközönségünk a déli, szorosabban meghatározva irtisi osztják nyelv sajátosságairól, különösen grammatikai alkotásáról, melyet CASTRÉN-nak példamondatok nélkül adott paradigmáiból eddigelé csak homályosan ismertünk. Azon tények közül, melyekre a már itt közölt kicsinyke mutatvány is újabb világosságot vet, csupán a legfontosabbat kívánom e helyt kiemelni, t. i. az igeragozás rendszerét. Hogy ez CASTRÉN-nál zavaros, már HUNFALVY észrevette (l. Éjszaki Osztják Ny. 155. l.); de hogy voltaképpen milyen, azt ő sem állapíthatta meg, nem lévén egy sornyi útbaigazító szövege sem. Az előbbi megkülönbözteti a tárgyas ragozást («transitive conjuga-

tion») az alanyitól («intransitive conjug.») s az irtisiben a következő mintákkal mutatja be (*menem* «ich gieng», *panem* «ich legte»):

Præteritum :

Intrans. Sing.	1. <i>menem</i> ,	2. <i>menen</i> ,	3. <i>menöt</i> ;
Transit. «	1. <i>panem</i> ,	2. <i>panen</i> ,	3. <i>panet</i> ;
Intrans. Dual.	1. <i>menmen</i> ,	2. <i>menden</i> ,	3. <i>meyen</i> ;
Transit. «	1. <i>panemen</i> ,	2. <i>paneden</i> ,	3. <i>paneden</i> ;
Intrans. Plur.	1. <i>meneu</i> ,	2. <i>menda</i> ,	3. <i>menet</i> .
Transit. «	. <i>panen</i> ,	2. <i>paneden</i> ,	3. <i>panet</i> .

Futurum :

Intrans. Sing.	1. <i>mendam</i> ,	2. <i>mendan</i> ,	3. <i>ment</i> ;
Transit. «	1. <i>pandem</i> ,	2. <i>panden</i> ,	3. <i>pandet</i> ;
Intrans. Dual.	1. <i>mendemem</i> ,	2. <i>mendeden</i> ,	3. <i>mendegen</i> ;
Transit. «	1. <i>pandemen</i> ,	2. <i>pandeden</i> ,	3. <i>pandeden</i> ;
Intrans. Plur.	1. <i>mendeu</i> ,	2. <i>mendeda</i> ,	3. <i>mentet</i> .
Transit. «	1. <i>panden</i> ,	2. <i>pandeden</i> ,	3. <i>pandet</i> .

Szövegünk adatai több pontban eltérőleg tanúskodnak az igeragozás alakjait s ezek jelentését illetőleg. A fenti minták szerint a tárgyás ragozás az egyes 3. személyében abban különböznék az alanyitól, hogy emebben a végzet *-öt*, amabban pedig *-et*. Ámde határozottan csak tárgyás jelentésben vehető az *ō-t* rag e mondatokban : (204. s.) *tu-piš tuu kavet noχ-t ā d ō t* «da nahm er seinen hammer hervor» (magyarúl: *előhúzta*, vogulúl: *lëumatëstä* ; nem : «előhúzott») | (236. s.) *man nēy taidam, tuvat vāχta mendam . . . tu neridöt, v ā g ō t*, «ich habe ein wei b, sie herbeizurufen geh ich . . . er lief dahin und rief sie (*elhívta*, vog. *vōvēstā*) ; ellenben intransitiv igéken szerepel az *-et* e példákban : (9. s.) *j ū χ t e t tabet ūrt*, «es kamen sieben helden» (*jövének*, *joztásét*) | (249. s.) *türém ent χuttet*, «noch graute nicht der morgen» (ki nem *nappalodott*, *χātälés*). Látnivaló, hogy a két igei alakhoz nem az ige tárgyás, vagy alanyi ragozásának jelentésbeli eltérése, hanem valami egyéb fűződik, melyről alább szözlünk.

A dualis alakokban a tárgyás és alanyi ragozás föltüntetett különbségeinek ellenőrzésére nincs adatunk : (240. s.) *ömëtken*, «ültek ketten» és (245. s.) *juz jūgotken*, «haza érkeztek ketten» intransitiv alakok s megfelelnek CASTRÉN *meyen* mintájának. A töb-

bes első személyében a tárgyias alak *pan-en* volna, épúgy mint a futurumban *pan-d-en* (szemben az intransitív *men-eu*, *men-d-eu* alakokkal); de amazokban az *-n* nyilván csak toll-, vagy sajtóhiba *-u* helyett, a mi kitűnik CASTRÉN nyelvtanának 53. lapjából, hol a *præt.* és futurum többes 1. személyű ragja átható s át nem ható igéknél egyaránt *-eu*-nak van jelezve. A tárgyias és alanyi ragozás végzetei közt különbség még a többes 2. személyében is volna (*men-da: pane-den*, s szintűgy a futurumban: *men-de-da: pan-de-den*); de ennek igazolására sincs biztos adatunk: (130. s.) *jānq̄idada* («so versuchet ihr's zuerst») «próbáljátok» alakkal van ugyan fordítva, de érthető így is: «próbáljátok ti előbb» (t. i. *jōkta*, *jannta*).

A futurumban ismét az egyes harmadik személyében volna világosabban észrevehető különbség a tárgyias és alanyi ragozás közt (*men-t: pan-de-t*); ámde adataink közt van egy olyan is, melyben a teljesebb *-det* végzet intransitív igén szerepel: (63. s.) *tūrēm x̄ttedet*, *jiχpoxtan te jūguttet*, «wenn es tagt, kommen deine brüder her», tdk. «az ég ki fog nappalodni» (vog. *tārēm x̄t̄tli*). — Az első és második személy kapcsoló hangzóinak föltüntetett különbségeire (*men-da-m*, *men-da-n: pan-de-m*, *pan-de-n*) szintén nem sokat adhatunk; mert az *e* intransitív igéknél is előfordúl, pl.: (237. s.) *man sora jidem*, «ich komme bald» (*jiv-* «kommen», *ji-dem* «jönni fogok») | (114. s.) *ent jiden*, «du kommst nicht» | (149. s.) *met-sagat jevettem?* «wie werde ich schiessen?» | (61. s.) *met-sira jasteden?* «was wirst du ihnen sagen?»

Mindezekből az a következtetés vonható, hogy az irtisi osztjában a tárgyias ragozás külön alakjai megszűntek, illetőleg az alanyi ragozás alakjaival egybeestek. Jóformán látjuk is e jelenség okát. A beálló és folyó cselekvés kifejezésére az éjszaki osztjában, úgy mint sok ige *præsens*-ében a tavadai vogulban, az eredetileg gyakorító jelentésű *-l* (IO. *-d*) képző szolgál, melyhez a tárgyat kifejező *-l* rag (pl. vog. *rāti-lē-m*, *rätēs-lē-m*) igen gyakran közvetlenül csatlakozik, így: *ma ninēn x̄alēvat lillam*, «ich werde euch morgen auffressen» (AHLQVIST: Sprache d. Nordostjaken 11. l.; v. ö. ÉO. *lēlem*, Obdorszki *tīlem*, «eszem») | *ma neyen x̄oltša esilem?* «warum sollte ich dich los lassen?» (u. o. 12. l.; v. ö. *esla!* «lass mich los», u. o.) Minthogy már most ezen *-l* tárgyjelölő igei ragnak szintén *-d* felelne meg az irtisi osztjában, ez a folyó cselekvés *-d* képzőjéhez fűződve eredetileg talán *-dd* alakban lappanghatott,

mely igen könnyen egyszerűsödhetett további fejlődéssel rövid *d*-vé. Megjegyzendő, hogy az elbeszélő mult alakjaiban is igen csekély kivétellel *-d*, *-t* képzős igei tövek szerepelnek szövegünkben; a tárgyjelölő *-l* ragnak tehát itt is csak olyan fejlődése lehetett, mint a folyó cselekvés esetében. Nem tartom kizártnak, hogy az itt föltételezett *-dd* (illetőleg bizonyos esetekben *-tt*) még tényleg hangzik is s hogy az eddigi kutatóknál följegyzésre nem került, annak csupán az az oka, hogy ezeknek a tárgyas ragozáshoz nem lévén érzékük, annak alig kivehető ejtésbeli megkülömböztetése nem igen tűnhetett föl. Van is PATKANOV itt közlött szövegében egy adat, mely e fölvételre alapot nyújt, még pedig a következő: (205. s.) *kavet nox-tādöt, pēdet kādn-kudva kavejat saḡittet*, «er nahm seinen hammer hervor, zwischen die ohren schlägt (üti) er (das pferd) mit dem hammer». Itt az IO. *saḡ-*, *seḡ-* «schlagen» igéből az elbeszélő múlt alakját az *eudidet, atmidet, jūxtidet* s több más hasonló alakok mintájára így várnók: *saḡidet*; de hogy az egyszerű *d* helyett itt *tt* jelentkezik, annak nem lehet más oka, mint hogy benne az éjszaki osztják *l* tárgyjelölő igeragnak *t* változata lappang, melyhez a *d* képző hozzá is hasonúlt. V. ö. itt még a következő helyet: (178. s.) *tēg nūrdat ātmīdīdet* «sie aber hoben (fölemelék) ihre riemen», mely után a következő sor: *kāt-ḡat-jaḡ teta ātmīdet*, «zwölf faden hoch hoben sie sie».

Egy más jelenség is igen felötlő közlésünk igei alakjaiban, az t. i. hogy igen sok esetben, midőn nem beálló, vagy jelenben folyó cselekvésről van szó, a frequentatív *-id* képző szerepel, holott az igének bajos gyakorító jelentést tulajdonítanunk. Vegyük pl. a következő mondatot: (69. s.) *jīḡ-pogot ḡot-oḡ p u n ḡ ī d e t*, «ihr bruder öffnete die tür», itt csak egyszeri nyitásról lehet szó, nem pedig «nyitogatásról»; vagy (70. s.) *vat-ḡar oḡteja ēttidet*, «er warf einen blick auf das bett», mi nyilván nem «nézdegélt». A frequentatív képzőnek az effélékben nem lehet más hivatása, mint hogy a multban történt cselekvést az előadás élénksége céljából megjelenítse, a hallgató előtt végbementnek föltüntesse olyformán, mint a magyar *ír vala, írta* elbeszélő alakok használatánál történik. A vogul költői előadásban csakugyan az ily esetekben *præsens* alakok is szerepelnének, pl. az idézett első mondat így hangzanék: *jā'i-pīḡū kwol-āwi pūnsitā*; (30. s.) *jaḡet namasīdet* így volna: *jāḡ'-āḡiānl nqmsi v. nqmsīli*. Nem haboztam ennélfogva az ily alakokat jelen-

nel, vagy más elbeszélő alakkal fordítani; sőt azt hiszem, hogy az egymás mellett használt *jastet* (5., 7., 15. s.) és *jastöt* (44., 74., 103. s.), *tādet* (144. s.) és *tādöt* (204. s.), *juxtet* (5. s.) és *juxtöt* (33. s.), *čuzidet* (65. s.) és *čuzöt* (126., 155. s.), *taksidet* (75. s.) és *taksidöt* (125. s.) eltérő alakok jelentésbeli különbsége éppen abban rejlik, hogy az elsők praeteritum historicum-ok, az utóbbiak pedig valószínű perfectumok, melyekben az *-öt* végzet az IO. *ūd-*, SO. *val-* «sein» segédigével való szerkesztés. Alapjában kifejezi e nézetet már CASTRÉN, ki szerint (54. l.): «Einige verba nehmen in der dritten person des singulars im praeteritum zwei affixe an *-ēt* und *-öt*, jenes zur bezeichnung des imperfects und dieses um das perfect anzudeuten, z. b. *jāstem* ‚sagen‘: 3. pers. *jāstet* ‚er sagte, dicebat, russ. *говоришь*‘, *jastöt* ‚er hat gesagt, dixit, russ. *сказалъ*‘;

A mocsári málnához hasonlatos

1 *Kui¹-mūruyta² sēvey ūrt³*

kui-mūruyta vegey⁴ ūrt

jit⁵ vöt pēljeja⁶ ēttidet⁷:

pēgdū pēdēy⁸ ēdemīdet.⁹

5 *jix-poxtat¹⁰ jāstet*: «ne lat¹¹-li jit?»

jix-poxtat jāstedet: «muņa voža¹² mendeu!»

a tu jāstet: «man en mendam man tagem-iva

not nōgorda ōmdīdem, tṛās not nōxrīdem».

jūytet¹³ tābet ūrt. ūrdet jāstedet:

10 «an¹⁴ sevrañtēu,¹⁵ ada at¹⁶ jēvedētēu?¹⁷»

¹ *kuj*, *kūj* «tisza mocsár az erdőben» (P.), «morast» (C). —
² IO. *mūraç*, SO. *mōrak*, *mōreyk* «moltebeere» (C.), *moréç* «bogyó»: *ñuzés-m.* «juharbogyó», *pūčke-m.* «földi eper» (P.), EO. *morax*, *mū-réç* «erdbeere» (A.), EV. *māçéç*, *morax* «sárga mocsári málna». A *mūraç-ta* végzetére nézve v. ö. PATK. fordítása («gleich der sumpf-moltebeere zopfiger held») nyomán: déli osztják *vērtā*, SO. *vērtē* «rot» és *vēr* «blut» *-īti*, *-īde* «wie, gleichwie» (az előrészt talán *ī* «egy»); *oxyta* «das obere» ebből: *ōç*, *oç* «kopf». — ³ Vogulul: *saçiy ātēr*, KO. *seu* (P.), IO. *sēu*, SO. *seuç* «flechte» (C.), ÉO. *seu*, *sev* «haarflechte»; ÉV. *sa'i*, KV. *süi'* id. — ⁴ PATK. «starker»; tehát = ÉV. *va'iy*, *vaçéy*; IO. *veg*, SO. *vok*, ÉO. *vei* «kraft, stärke». — ⁵ *jit*, SO. *il* «das untere» (C.), *jit-vöt* «nordwind» (u. o.), tdk. «alszél», mely az Ob alvidékéről jöve egyszersmind «éjszaki». — ⁶ *pēljeja*, lativ. határzói raggal ebből: *pēlek* «seite» (C.); eddig ismert alakok: *pēlga*, *pēlega* (C.). — ⁷ *ēttīd-*, *eittīd-*, *eikīd-* «schauen, besehen» (C.). — ⁸ IO. *pētey*, SO. *pēley* «wolke»

verem ‚machen‘: 3. pers. *veret* ‚machte, faciebat, russ. дѣлалъ‘, *veröt* ‚er hat genacht, russ. сдѣлалъ‘.^p— Ugyanily kétféleség mutatkozik a CASTRÉN-től «futurum»-nak nevezett alakok jelentésében, mely gyakran határozottan *præsens*, pl. (71. s.) *jiaget omést* «(mit entblösster Brust) *sitzt* die schwester da» | (243. s.) *vot i oméstet žüdem žat, žüdem ät*, «so *sitzen* sie drei tage u. drei nächte» | (36. s.) *veget ent jugutt*, «die kraft *versagt* ihr» | (114. s.) *muy pugdeva ent jiden, ent žüdenttan*, «zu uns *kommst* du nicht, uns *hörst* du nicht» | (30. s.) *taidet jiaya*, «sie *haben* eine schwester». Az irtisi osztják ige időalakjai tehát mindezek szerint voltaképpen a cselekvés befejezett és be nem fejezett voltának jelölésére szolgálnak.

fürtös hős, hatalmas hős éneke.

- 1 Mocsári málnához hasonlatos fürtös hős,
Mocsári málnához hasonlatos hatalmas hős
az alvidéki szél tája felé tekint:
fekete felhő emelkedik.
- 5 Bátyjai szólának: «nem had közeleg (jön)-e?»
bátyjai mondják: «mi a várba megyünk!»
De ő szóla: «Én nem megyek el helyemről,
nyilat faragni ülök, ezer nyilat faragok.»
Hét hős érkezék. A hősök mondják:
- 10 «Vagdalkozzunk-e, avagy lövöldözzünk?»

(C.), IO. *pələy*, KO. *petey* (P.), ÉO. *pələy* «gewitterwolke» (A.). —
⁹ *ēdemīdet* «stieg empor»; v. ö. alább (38. és 57. s.): *žunt ēdet ošteja* «wenn die morgenröte erscheint», *žudai-žunt ēdīdet* «die morgenröte geht auf», miszerint e szó az *ēttid-* «schauen, besehen», *ēttept-* «weisen, zeigen» igékkel látszik egy családba tartozónak. — ¹⁰ *již-pož* = vog. *jā-i-pī* «atyafi, testvér». — ¹¹ *tať* eddigelé ismeretlen szó; ПАТК. szerint (Тip. Остj. Богат. 63. l.): «война (háború)», *tať-žoi* «войнъ (hadfi)»; *ne* és *-li* orosz szócskák: не война-ли? — ¹² *voža* az ismeretes SO. *voč*, *voš*, IO. *vač* (C.), KO. *voš*, KO. *vqč*, *vqš*, FO. *vuač*, VI. *vač* «vár, város» (= ÉV. *ūs*) szóból hangzóközi (és *r* után) szokásos zöngésüléssel (mint *ürt*: plur. nom. *ūrdet*). — ¹³ *žūxt-* = IO. *jōxt-*, SO. *jōgod* «kommen, eingehen» (C.), *joxt-* (P.). — ¹⁴ *an* = ÉV. *aman* «vajjon?», KV. *am*, *amnā* id. — ¹⁵ *sevrantteu* «schlagen wir uns» = ÉV. *sa'irānteu* «vagdalkunk»; IO. *seur-*, SO. *sagr-*, *wigr-* «hauen, hacken» (C.); ÉO. *severl-* «hauen», *severanta keši* «schwert» (A.). —

- K. m. s. ū., k. m. v. ū. jastēt*: «at jēveditteu!»
*γūdem χat, χūdem at tadēsīdet.*¹⁸
K. m. s. ū. keldai ōmdot:
*hottat čisto χōttōt.*¹⁹
¹⁵ *tu jāstet*: «*īnge*²⁰ at taganditteu!»
*at kattēsīdet*²¹ tagandittai.
K. m. s. ū. χōt ūrt pāgdādet,²²
*tābetmet ūrtne it*²³-pāgdāi tū.
tāχret,²⁴ *kēžet*²⁵ *mēgdē-ēva χanasīdai*,²⁶
²⁰ *tāχret, kēžet noχ neresāi.*²⁷
*tābet tav*²⁷-*sūχ*²⁸ *sumeja*²⁹ *jōndīdāi,*
*pontiη*³⁰ *tau tēga jerīdai.*³¹
*χotan tāka*³² *kērkīdet, taganā ēne tōr tīvīdet*,³³
*χotan āit*³⁴ *kērkīdet, taganā āi tōr tīvīdet.*
²⁵ *tēga vožet*³⁵ *tēg sorajet*³⁶ *tūtīdet.*³⁷
*ār nēη, ār χoi jāχta*³⁸ *lōga*³⁹ *tagamīdet,*
*čtoba*⁴⁰ *seymāsa*⁴¹ *χoj-nēη χoje-χojna.*
*imene senktāi kujanda*⁴² *ōtēηat,*
*a*⁴³ *igene senktai sūvat.*

*

¹⁶ *at* = ÉO. *at*, ÉV. *voss* «hadd, hogy». — ¹⁷ *jēvd-* «schiessen» (C.). — ¹⁸ *tadēsīdet* «sie kämpften» reciproc. képzéssel (mint: *χāntlayte'it*). — ¹⁹ *χōttōt* nyilván annyi mint ÉV. *χōltētā* «elfogyasztotta, elhasználta» (caus. a *χali* «elfogy, elpusztúl, meghal» igéből): «seine pfeile hatte er ganz verbraucht» (ПАТК.); v. ö. IO. *χad-*, SO. *χal-* «sterben» (C.). — ²⁰ *īnge* «jetzt» = ÉV. *aiη-ke*; v. ö. *in* «jetzt, gegenwärtig» (C.). — ²¹ *katt-* (IO.) «fassen, greifen, halten» (C.). — ²² *pāgdādet* «warf sechs helden zu boden»; alább (18. s.) passivumban *it-pagdāi* «ward er zu boden geworfen»: ÉO. *pāreil-*, *pajitl-*, *paitl-* «zu boden werfen, fallen lassen, verlieren» (A.). — ²³ *it* = ÉV. *jol*, TV. *il* «le». — ²⁴ *tayar* «panzer» = ÉV. *layēr*, KO. *saghēr*, *slaghēr*, középobi *jožēr* (P.). — ²⁵ IO. *kēže* «messer» (C.) itt: «kard». — ²⁶ *χanasīdai* «sein schwert löste man von seiner brust»; v. ö. ÉO. *χanasl-* «auftrennen» (A.). — ²⁷ *noχ-neresāi* «sein schwert nahm man ihm weg»: *nērem-* «wegnehmen» (C.), *nēremal-* (Obd.) id. (A.) = ÉV. *nēremti* «elragad», mely mellett szintén van: *nērāsi* «elránt». — ²⁷ *tav* = IO. *tou*, SO. *lau*, *lauχ* (C.), ÉO. *lou*, ÉV. *lūw* «pferd». — ²⁸ *sūχ* = IO. *sōχ*, *soχ* «haut» (C.), ÉO. *saχ*, *soy*, ÉV. *saw*. — ²⁹ ПАТК. szerint: «postposition (dativ eines unbekanntes wortes)»; fordítása: «in sieben pferdehäute nähte man ihn ein». — ³⁰ *pontiη tau* «geflügelter ross» s másutt is (Tip. Ostj. Bogat. 36. l.) «крылатый конь»: ha a *pontiη* alapszava (melyet más forrásból egyelőre nem igazolhatunk) tényleg «szárny»-félélt jelentene, a mi *madār* szavunkkal volna talán kapcsolatba hozható. De a «szárnyas» biztosabb kondai osztják

Mocsári málnához hasonlatos fürtös hős szóla: «Hadd lövöldözzünk!»

Három nap, három éjjel hadakoznak.

M. m. h. f. hős síráshoz (sírni) űlt vala:

nyilait mind elfogyasztotta vala.

15 Ő szóla: «Most hát birkózzunk!»

Egymást megfogják, hogy birkózzanak.

M. m. h. f. hős hat hőst földre ver;

a hetedik hős őt veri le (tdk. «hőstől ő veretik le»).

Pánczélingét, kardját melléről leoldják (tdk. pánczélya,

20 pánczélingét, kardját elragadják, [kardja leoldatik],

két lóbőrbe varrják,

szárnyas (?) ló farkához kötik.

A hol erősen esik, azon helyt nagy tó támad,

a hol kicsit esik, azon helyt kis tó támad.

25 Gyorsan viszik az ő városukba.

Sok nő, sok férfi járó útra vetik,

hogy minden nő, minden férfi üsse.

Asszony vízfordó rúd végivel üti,

a férfi (öreg) pedig bottal üti.

*

szava: *tōtęy* (u. o. 35. l.) = ÉV. *tqulın*; PÁPATNÁL: *taşılęn*, *toşılęn* ebből: IO. *tōgot* «feder», ÉO. *tōgol* «flügel» (A.). Inkább emlékeztet a *pontın* az ÉV. *pānsi*, KV. *pons*, PV. *ponş* «madárfark» szóra, mi szerint alapszava (mint a vogul költői beszédben is gyakran előfordúl) a jelzett *tęg* (= ÉV. *lę'i* «fark») szó szinonimja gyanánt volna tekinthető s tulajdonképpen «farkas»-t jelentene. — ³¹ *jir-* «binden, knüpfen, stricken» (C.), ÉO. *jerl-* «binden, dämmen, versperren» (A.); v. ö. ÉV. *jārti* «akadályoz». — ³² *çotan* = IO. *çodan* «wo» (C.). — ³² *tāka* «schwer»: v. ö. ÉV. *tāk* «erős», ÉO. *tāk* «fest, stark». — ³³ *tividet* «entstand» = ÉV. *tęlęs* «született, lett, származott», SO. *teghęlęs* «csinálódott» (P.): IO. *tiv-* «geboren werden» (C.). — ³⁴ *āit* «leicht», tkp. «kicsit, kevésbé»; a *-t* végzet talán az instrum. *-t*, mint ÉV. *soytęl* «egyenesen», *lāşęl* «lassan». — ³⁵ A «nach ihrer stadt» fordítás szerint ilyen alakot várnánk *voşęda*. — ³⁶ *sorajet* «schnell» nyilván instrumentálissal az IO. *sora*, SO. *sarga* «schnell» (C.) szóból = ÉO. *sara* «gleich, bald» (A.). — ³⁷ *tividet* «schleiften ihn»; nyilván ebből: *tu-* «führen, leiten» (C.); ÉO. *tōl-*, *tul-* «holen, bringen, führen» (A.) = ÉV. *tul-* id. — ³⁸ *jāçta* part. præs. innen: *jāç-* «gehen» (A.). — ³⁹ *lōga* «auf den weg»: SO. *lęk*, *lęk* «spur» (C.); *lękk*, SO. *loç*, *lōç* «út» (P.), ÉO. *lek* «weg» (A.) = ÉV. *lęyç* id. — ⁴⁰ or. *чтобы* «hogy, azon czélból». — ⁴¹ *seymāsa*: præt. sing. passivi 3. sz. az or. *чтобы били*-féle präteritumszerkezettel. — ⁴² *kujanda* = tatár *kōjęntā* «vízfordó görbe rúd»; nem «wage» (C.). — ⁴³ or. a «azonban».

- 30 *Taidet*⁴⁴ *jiana*.⁴⁵ *jianet namasidet* :
 «*jix-poxtam mettap*⁴⁶ *ürt tavat jux tütidet* ?
mana jāxtam, nox-ëttittem!»
jianet jüxtöt K. m. s. ü. punida,⁴⁷
*pāgijat*⁴⁸ *sūgot eudidet.*
- 35 *K. m. s. ü. ātmidet,*
*veget ent jūgutt.*⁴⁹
*taf*⁵⁰-*anet jāstidet* : «*mija janan* ?
ādēy, χunt pāgant (ēdet) oxtēja,⁵¹ *vēret toχ estedā*
nuy-ba ādēy jix-poxtanna vēren toχ estedāi!»
- 40 *tu-pis*⁵² *taf-anet jāstet* :
 «*noxiarata*⁵³ *χoja tanadan!*
*neušto*⁵⁴ *ēveja χoi most?*
*vegen, šomen*⁵⁵ *ēndam K. m. s. ü. tūda* :
īn mana mendam!» *taf-anet jāstöt,*
- 45 «*mana jāxtam K. m. s. ü. tēgde tūdem.*
togòl jüxtidet, K. m. s. ü. punēda jüxtidet,
*χonēy-peta*⁵⁶ *tāyrdidet,*
tuvu χotēda tūtidet.
tuu jāstet : «*man vegem χole vedesen?*⁵⁷
- 50 *man pot-χosa*⁵⁸ *jüvem.*
*tābet pēdep sarān*⁵⁹ *jīya tašie!*⁶⁰

⁴⁴ *taidet* annyi mint: vog. *ānše'it* «sie haben, van nekik»; CASTRÉN szerint: IO. *tājem*, SO. *tōjem* «sein», mit csak magyar értelmében igazolhatók. АНЛQISTНА́л is: ÉO. *tail-* «haben, besitzen, halten». — ⁴⁵ *jiana* «schwester»: IO. *ńeņa*, SO. *ńeņi* «jüngere schwester» (C.), KO. *ńeņge* «племянница, unokanőtestvér» (P.), ÉO. *ńanga* «nichte»; v. ő. ÉV. *jā'i-āri* «testvér» (anya-leány) és *āyk* «kisasszony, leány». — ⁴⁶ *mettap*, eddigelé ismeretlen alakja a *met*, *metta* «welcher, was» kérdő névmásnak. Utórésze lalán a *-pa*, *-ba* «doch, jedoch» (C.) encliticum. — ⁴⁷ *punida* «zum, -hoz», mint vog. *pāχān* «oldalához» = «hozzá»; eddig ismert alak: IO. *punada*, S. *ponala* (C.). — ⁴⁸ *pāgijat* «mit dem messer»; az alapszó nyilván: tatár *pāke* «kés, bicska». — ⁴⁹ *veget ent jūgutt* = ÉV. *vaχā at jōxti* «ereje nem futja ki». — ⁵⁰ *taf*: v. ő. ÉO. *sāsi-iki* «grossvater», *sāsi-imi* «grossmutter», ÉV. *sāsi'* «nagybátya», KV. *sāsi'* (*sāsčem*), PV. *sās*; déli osztják *sqčēi* «родный, rokon» (P.). — ⁵¹ *χunt pāgant (ēdet) oxtēja* «wenn die morgenröte erscheint»: az *ēdet*-re nézve l. fönt 9. jegyz.; de *pāgant* alakjában és jelentésében előttem homályos (v. ő. magy. *fény*), IO. *oxtēja* «auf, obenauf»: *oxta* «das obere», *ōχ*, *ox* «kopf» (C.), *tu-pis* «dann» összetételben az utórészt a szorzó számnevek alkotó része: *i pis* «einmal», *χūdem pis* «dreimal» (C.), mint ÉV. *kit pis* «két-szeres» (*pis* «rét, réteg»); tehát *tu-pis* «dann» értelme oly alapú,

- 30 Van egy hűguk. Hűguk gondolja :
 «Bátyáim micsoda hőst hoznak vala a lóval haza?
 Én elmegyek, megtekintem!»
 Hűguk M. m. h. f. hőshöz érkezett vala,
 bicskájával a bőröket fölvégja.
- 35 M. m. h. f. hőst emeli,
 ereje nem bírja (megy ki).
 Nagyanyja szól: «Minek mentél [oda]?»
 Reggel, hajnalpirkadat idején, vérét [oda] ontják,
 reggel bátyáid a te véred is [oda] ontják.
- 40 Azután nagyanyja [így] szóla :
 «Hiábavalóság, [hogy] férjhez kívánczol!
 Hát csakugyan kell-e leánynak férj? [ide] hozzad :
 Erőd, tehetséged nincs arra, hogy M. m. h. f. hőst
 most én megyek?» — mondta vala nagyanyja —
- 45 «én megyek, M. m. h. f. hőst ide hozom.»
 Oda megy, M. m. h. f. hőshöz érkezik,
 hónaljába szoritja őt,
 az ő házába viszi.
 Ő (t. i. a hős) szóla : «Miről ismered meg eröm?»
- 50 Én [csupa] ganéj és hűgy lettem.
 Hétfülvű üstöt készíts vízhez,

mint a synonym német *damals*-é. — ⁵² *noxiaratu* (?) *χοja tanadan* «es ist unnütz (?), dass du dir einen mann wünschest»: a közlőtől megkérdőjelezett szó tatár eredetűnek látszik; v. ö. *nahak jara* «по напрасну, несправедливо, незаслуженно (hiába, nem igazságosan, meg nem érdemelve)»: БУДАГОВ II : 276. — ⁵⁴ or. *неумто = не ужели* (vajjon csakugyan)? — ⁵⁵ *šomen*, mint a *vegen* synonymja nyilván nem más, mint az ÉV. *šām* «erő». — ⁵⁶ *χονήν-peta tāxrdēdet* «packte ihn unter die achsel»; ÉO. *χονήν-pat* «achselhöhle» = ÉV. *χανl-pattü*; az igére nézve v. ö. ÉO. *ταχέρtl-* «anhaken, zuknöpfen; zerdrücken» (A.). — ⁵⁷ *vegem χote vedesen?* «woran werdet ihr meine kraft erkennen (eig. nehmen)?». A közlő ezen utóbbi megjegyzése daczára sem vélem, hogy itt akár a *vej-* «nehmen», akár a *ved-*, SO. *vel-* (vog. *äl-*, magy. *öl-*) «fangen» igével volna dolgunk; hanem az írást (e h. *vodesen*) tollhibának véve az állítmányt inkább a feleletben (54. sor) előforduló *voden* (= ÉV. *va'ilen*) igével hoznám kapcsolatba, a mint a fordításban tényleg történik is. — ⁵⁸ *man pot-χosa juwem* «ich bin mit kot und harn beschmutzt»: *pot*, V. *potka* «говно, ganéj» (P.), *pak*, *pat* «dreck» (C.), ÉO. *poš* «kot, dreck» (A.), ÉV. *poš* id.; ÉO. *χos-jink*, ÉV. *χuis* «hűgy»; *juwem* nyilván part. præt. a *juw-* «kommen» igéből; tehát az egész mondat vogulúl így hangzanék: *am poši-χuisi jim* (v. *jēmtem*). — ⁵⁹ «kessel»; *saran* tdk. «zürjén»,

- kāvrem jinet xōšmettīde,*⁶¹
*K. m. s. ū. togoſtīta.*⁶²
tu-piš vegem voden!
 55 *sarēy āt,*⁶³ *mārēy ātna*⁶⁴ (*āda juvem tātna*),⁶⁵
*K. m. s. ū. pravettīdet.*⁶⁶
*tīda xudai*⁶⁷ *xunt ēdīdet.*
tu-piš taſ-ayēt jāstet:
*«vōr*⁶⁸ *jigtab-ēstap*⁶⁹ *ēva ūstan*⁷⁰
 60 *jix-poxtanna tēgde jūguttājen,*
met-sira jāsteden?!!
*tōgo*⁷¹ *tōndāde!*⁷² *Vōr jigtab-ēstap ēvem ūstan!*
*tūrēm xuttēdet,*⁷³ *jix-poxtan te jūguttet.*
 *
*Terad*⁷⁴ *-īva kīmet zūdēndīdet-na,*
 65 *saulij, paulij sei*⁷⁵ *sāgīdet:*⁷⁶
*tu jix-pogot cūzīdet.*⁷⁷
jix-pogot jāstet: «vōr jigtab-ēstap ēva ūstan!

tehát «üst» jelentésében *saran put* helyett való, mihez megjegyzendő, hogy a zürjének egész a legújabb korig a kereskedelem közvetítői voltak az obvidéki népeknél. — ⁶⁰ «bereite»; tehát annyi, mint vog. *tāstēn!* ÉO. *tās* «fertig», *taſtal-*, *taſtīlīl-* «fertig machen, zubereiten, versorgen» (A.), IO. *tās*, SO. *tās* «waare» (C.). — ⁶¹ «wärme das wasser, bis es kocht»: ÉO. *kāvrem*, *kaurēm* «gekocht, heiss»; *xōšēm* «gekocht. warm, heiss», *xašl-*, *xašmētīl-*, *xašmēltaſ-* «erwärmen, kochen» (A.). *kušm-* «brennen», *kušmet*⁷ «verbrennen» (C.). — ⁶² «damit K. sich waschen könne»: ÉO. *logotīl-*, *logotsīl-* «sich waschen» (A.). ÉV. *lauti*, *louti* «mos», *lautsi* «demos», *lautxati* «mosakodik». — ⁶³ «dann wirst du meine kraft erkennen», mi vogulúl így volna: *tōnt vařēm va'īlēn*; tehát *voden* alapja: *uj-* «sehen, wissen» (C.), ÉV. *vaj-* id., PÁPAINÁL: *ulim* *вижу*. — ⁶⁴ *sarēy āt*, *mārēy āt* «die kurze (?) nacht, die lange nacht»: a *mārēy* nyilván a KV. *moarē* «idő» szóval függ össze, melyből: *moarēnēs* «késedelmezve, időt töltve»; e mellett a *sarēy* a SO. *saraχ* «gyorsan», *sarka* «rövid időre» (P.), ÉO. *sara* «gleich, bald» (A.) alapján volna érthető. — ⁶⁵ «als die nacht herankam»; e szerint *tātna* «idején, időben»-féle jelentésű lehet; egybehangzó ezzel: KV. *ton-lat* «akkor, azalatt». — ⁶⁶ «wandelte sich um»; talán helyesebben: «helyreállott», mert a szó aligha más, mint az orosz *поправился*. — ⁶⁷ *xudai-xunt* «die morgenröte»: *xodai-xunt* id. (C.), az *idai-x.* «abendröte» ellentéte; az előrész tehát ÉV. *χoli* «reggeli». — ⁶⁸ a *vōr* szó értelme az adott fordításból («eine elternlose dirne bist du») nem világlik ki; v. ö. magy. *árva*, finn *orpo* stb. — ⁶⁹ *jigtab*: az adott fordítás szerint a *jig*, *jix* «atya» szónak a *-ta*, *-da* (ÉO. *-la*), SO. *-laχ*, *-laχ* fosztóképzővel való szerkesztése volna s hasonlóképpen *estap* az *ēss* «anya» (P.) szótól. De

- vizét forrald forróvá,
 hogy M. m. h. f. hős megmosakodjék!
 Azután megismered erőm.» [ideje alatt]
- 55 A gyors éj, a hosszadalmas éj alatt (az éjhez való jutás
 M. m. h. f. hős helyreáll.
 A reggeli hajnalpír így tetszik föl.
 Azután szóla nagyanyja:
 «Haszontalan (?) leány vagy te!
- 60 Ide jönnek bátyáid (tdk. ide jövetel bátyáidtól),
 mit fogsz nekik mondani?!
 Rakj tüzet a tűzhelyre! Haszontalan (?) lányom vagy te!»
 Az ég kinappalodik s a te bátyáid jönni fognak.
- *
- A mint kifelé hallgatózik az ablakból,
 65 robogó, dobogó zaj hallik:
 az ő bátyja lepdegél.
 Bátyja szóla: «Haszontalan leány vagy te!

micsoda legyen a *-b*, *-p* végzet? A valamivel való ellátottságot jelentő *-p* képző (pl. *pédep* «füles») a fosztó képzőhöz nem illik. Azt sejttem, hogy itt valami szitokszó lappang: v. ö. vogul *jiřintem aņkwentem* «azt az apádat, anyádat!» Megjegyzendő, hogy az éjszaki vogulban *tajxatı* a *taj* «enni» igének származéka «coire» értelemben használatos s ugyanígy van az éjszaki osztjákban: *le-essen*: *nön lelem* «beischlaf üben» (A.). Vajjon nem az IO. *tew-enni* ige participiumával van-e itt is dolgunk? Nem értvén a szólást, csupán a fordítás szövegének összefüggése kedvéért alkalmazom taláalomra e szót: «haszontalan». — ⁷⁰ *ūstan* «bist du» = ÉV. *āsen* id. — ⁷¹ *tōgol* «herd»: KO. *čukhal*, SO. *čuxal*, FO. *tuval* «csuval, a földön levő tűzhely» (P.), ÉO. *šonxal* «kaminartiger herd in den winterjurten» (A.), ÉV. *sqwel*, szibériai orosz *чубань*. — ⁷² *tōndide* «mach feuer an»: v. ö. zürj. *šonöd-*, *šontöd-* «warm machen, wärmen, erwärmen, erhitzen»; vagy talán tekintettel a vogul *šgul tuštāln!* «állítsd a tűzhelyet» (állíts hasábfát a tűzhelyre!) szólásra, még inkább gondolhatunk itt az ÉO. *lońsl-* «stellen, setzen» igére (v. ö. vog. *tunši* «áll», *tušt-* «állít»). ПАТК. is így értelmezi e helyet: «stelle den herd!» — ⁷³ *zuttedet* «wenn es tagt» = ÉV. *xatlı*, ÉO. *zotlal* «es tagt, es wird tag» (A.). — ⁷⁴ KO. *terede* «ablak» = tatár *tärüzü* id. — ⁷⁵ «rasselnder, schallender lärm»; *sei* = ÉV. *sij*, *suj* «zaj, hang»; IO. *sei* «stimme, laut» (C.), ÉO. *sı* id. (A.). — ⁷⁶ «erscholl»; v. ö. vog. *sijti*, *sujti* «hangzik, hallható»; ÉO. *sıjaltl-* «wiederhallen lassen» (A.). — ⁷⁷ *čuźid-*, *čuź-* «vorübergehen» (C.), ÉO. *šośl-*, *šuśl-* «gehen, steigen, schreiten», *šuśmal-* «kommen, eintreten»; v. ö. vogul *susyeli*, *susi*, PV. *šuši*, KV. *šoši* «gázol, átmegy (a vízen)», KV. *sositi* «kószál».

- çoi çotëmden,*⁷⁸ *vegey çoi!* »
*jix-pogot çõt-oy*⁷⁹ *punçîdet,*
⁷⁰ *çõt-oy-ötëy*⁸⁰ *vat-çar*⁸¹ *oçteja ëttidet*
*jianet ësem-tejet nag òmëst.*⁸²
*jianed-iva ëdëmdäi,*⁸³ *pira keredet,*
çõt oyet jãvetmüdet, poloz taksîdet,
*jãstöt: «tudenat ot jatçepte!»⁸⁴»
⁷⁵ *pira keredüdet tuvu çõtëda. —*
tu-piç kîmet jix-pogot çuçîdet.
jianet çüdëndüdetna
sauliñ, pauliñ sei sağıdet:
kîmet jix-pogot juvîdet.
⁸⁰ *tu jianet nãra tumët(ta)*⁸⁵ *òmëst.*
jianed-iva ëdëmdäi, poloz taksët,
çõt oyet jãretmüdet:
*çõt oyet kered-iva*⁸⁶ *kîm kernçõt.*
kîmet jix-pogot pira keredet. —
⁸⁵ *çütmet jix-pogot çuçîdet.*
jianet çüdëndüdet,
terad'-oya çüdëndüdet:
sauliñ, pauliñ sei sağıdet.
tu jix-pogot juvîdet.
⁹⁰ *jianet puñëda juvîdet.*
jianëda joç tayçõt:
tu jianet nãra tumët(ta) òmëst.
jianed-iva ëdëmdäi,
çõt oyet jãvetmüdet, pira poloz taksët.
⁹⁵ *çõtëda pira keredet;*
*çõt oyet serakedat*⁸⁸ *kîm kernçõt. —*
netmet jix-pogot çuçîdet,
*jianet puñëda juvîdet:**

⁷⁸ «einen mann hast du dir erworben»: ÉO. *çolëmtal-, çolëmtl-* «bekommen, erlangen, erwerben» (A.). — ⁷⁹ «tür»: *oy* «mündung, öffnung» (C.), ÉO. *ou, ovi* «tür, mündung eines flusses» = ÉV. *ãwi, KV. ou* «ajtó». — ⁸⁰ *ötëy* = ÉV. *auliñ* «végen, szélen levő»; IO. *odey, SO. ãley, aley* «das äusserste, erste» (C.). — ⁸¹ «das bett»; *vat* nyilván a zürjén *vol* «rentierhaut zum schlafen, pelzdecke»; *çar* = vog. *çar* «valaminek a felülete», *mã-çar* «a föld színe». — ⁸² «mit entblösster brust sitzt die schwester da»: ÉO. *ësem-tai* «brustwarze» (A.); tehát a 3. szem. birtokosraggal való *ësem-tejet* mellett a *nag-nak* kell az «entblösst» jelentést tartalmaznia. Ezzel egybehangzó: or. *haroi* «nackt». — ⁸³ *ëdëmdäi* «er schämte sich»: v. ö. ÉO. *jëlem* «scham, schande», *jëlem-laj-* «sich schämen» (A.). — ⁸⁴ «damit schrecke uns nicht»; *tudenat* tdk. «azoddal, azon dolgoddal», *ot* = vog. *ul* «ne!»; *jatçepte* más forrásból nem

- Férjet szereztél, erős férjet!»
 Bátyja a ház ajtaját kinyitja,
 70 a házajtó végében levő ágy színére tekint:
 Húga csecsbimbója meztelenül áll (ül).
 Elszégyenkezik hűgától, visszafordul,
 a ház ajtaját becsapja, kiköp
 s [így] szólt vala: «oly (azon) dolggal ne ijessz!»
 75 Visszafordul a maga házába. —
 Azután a második bátyja lépeget.
 A mint húga hallgatózik,
 robogó, dobogó zaj hallik:
 második bátyja jődögél.
 80 Az ő húga csupasz meztelen ül.
 Hűgától elszégyenkezik, kiköp,
 a ház ajtaját becsapja:
 a ház ajtaja vasából kifordult.
 Második bátyja haza tér. —
 85 Harmadik bátyja lépdegél.
 Húga hallgatózik,
 az ablaknyílás felé hallgatózik:
 robogó, dobogó zaj hallik.
 Az ő bátyja jődögél,
 90 hűgához jődögél.
 Hűgához bement:
 az ő húga csupasz meztelen ül.
 Hűgától elszégyenkezik,
 a ház ajtaját becsapja, visszafelé kiköp.
 95 Házába visszatér;
 háza ajtaja sarkával kifordult. —
 Negyedik bátyja lépdegél,
 hűgához jődögél:

igazolható, de előfordul alább is (263. s.): *jadoxindöt*. —
⁸⁵ *ñara tũmetta õmest* «sitzt nackt da»: vogulul *ñar lqmtel*
ũnli «meztelen (tdk. meztelen darabbal) ül»; ÉO. *lõm, lõmõt*
 «kleidung, kleider», *lõmõtla, lõmõtla* «ohne kleider, nackt» (A.). —
⁸⁶ *kered-iva* «aus den angeln»: v. ö. vog. *kēr* «vas», mely egyéb-
 ként nincs meg az osztjákban (helyette: *vax, vox*). — ⁸⁷ *kerõt*
 «fiel»: IO. *ker-, ker-*, SO. *korg-* «fallen» (C.), ÉO. *kerel-, keril-*
 «fallen, umfallen» (A.). — ⁸⁸ «sammt der wand»: itt a közlõt
 nyilván CASTRÉN «*seràk wand*» adata vezette fordításában, mely
 azonban hibás; v. ö. zürjén *serög* «ecke, winkel», ÉO. *sèri, siri*
 «türangel», magy. *sark, sarok*. Itt is tehát csak a sarka fordult ki
 az ajtónak, nem pedig az egész fal; a 102. sor megfelelő *suŋ* szava
 is «ecke, ende» (C.) jelentésű.

- jianet nara tūmit(ta) ōmest.
 100 jix-pogot ēdēmdāi, polox takset,
 pira keredet tuvu χōteda;
 χōt oyet sunedat rāχnōt.⁸⁹ —
 tu-piš vētmet jix-pox jāstōt:
 «met-sir tis-sir jianem?!»
 105 χoi χotēmdōt, vegey χoi;
 tēgde ent jit jianem:
 man mendam jianem puveda!»
 jianeda joχ tapōt.
 jianed-īva ēdēmdāi,
 110 pira keredet tuvu χōteda. —
 tu-piš χōdamet jix-pogot kēnmāi:
 «vōr jigtap-estap jianeu ūstan!
 χoi χotēmden kedat,⁹⁰
 muγ puveda ent jiden, ent χūdēnttan:
 115 tam-χāt K. m. s. ū. jōkta χara⁹¹ juvay!»

*

- K. m. s. ū. jāstet:
 «tāgār, kēže en taidam.»
 iges⁹² tu tātmīdet⁹³ unded⁹⁴-īva.
 tu-piš K. m. s. ū. čužitta pīdōt:
 120 mānejīdet⁹⁵ tābet pus.⁹⁶
 «veγ, veγ, ūura kēdat mija mendan?
 man nuγat tāgār, kēžeat⁹⁷ tūdum!»
 tīda jāstīdet pīrīs tať-ayet.
 tāgār, kēže juχtuptet,
 125 K. m. s. ū. oχteja takšīdōt.⁹⁸
 tu-piš čužot tēg puveda,
 jīrtīdat⁹⁹ puveda juχtīdet.
 jāstīdet: «med-oje¹⁰⁰ vāgitta?»

⁸⁹ «fiel heraus»: ÉO. rōχaūt-, roχnemał- «einstürzen»; v. ö. vog. rāγi, rāγāti «összerogy, leesik». — ⁹⁰ «gelang es dir einen mann zu erwerben»: mit jeleni a kedat szó (mely nem kēdat «kézzel»)? — ⁹¹ jāntta χar, jākta χar «játsszótér, tánczó tér» (Tip. Osztj. Bogat. 43.) = vog. jonrēnē χar, mely «játsszótér» jelentésében tulajdonképpen ép úgy, mint az osztják «táncz-tér» e helyt «küzdőtér»-re vonatkozik. — ⁹² iges «einmal», az i «egy» szóhoz csatlakozó utórészre nézve v. ö. KV. nē-sōu ke = nē-sōu por «hányszor». — ⁹³ tātmīdet «seufzte er»: ÉO. lāłmāłs «seufzen», ebből: lāłl-, lāłēml- «atmen». — ⁹⁴ «aus seinem innern»: SO. ont «das innere» (C.), ÉO. unt «bauch» (A.). — ⁹⁵ «es bogen sich»: māned-, mēned-, mend- «biegen» (C.), ÉO. mentl-, men-

- húga csupasz meztelen ül.
 100 Bátyja elszégyenkezik, kiköp,
 visszatér a maga házába.
 A háza ajtaja szögletével összeomlott. —
 Azután az ötödik bátya szólt:
 «Miféle (micsoda efféle) az én húgom?!
 105 Férjet szerzett, erős férjet;
 ide nem jön az én húgom:
 [bát] én megyek húgomhoz!»
 Húgához bement.
 Hugától elszégyenkezik,
 110 visszafordul a maga házába. —
 Azután hatodik bátyja megharagszik:
 «Haszontalan húgunk vagy te!
 Férjet szerzél,
 mi hozzánk nem jössz, [reánk] nem hallgatsz:
 115 Jőjjön ma M. m. h. f. hős a küzdő (tánczó)lő térére!»

★

- M. m. f. hős szóla:
 «Pánczélingem, kardom nincsen.»
 Egyet sóhajtott kebléből.
 Azután M. m. h. f. hős lépdelni kezdett:
 120 hét deszkapadló hajlik meg [alatta].
 «Vő, vő, üres kézzel minek méssz?
 Én neked pánczélinget, kardot hozok!»
 Így szól öreg nagyanyja.
 Pánczélinget, kardot juttat [neki],
 125 M. m. h. f. hősre ráadta.
 Azután odalépett azokhoz,
 sógoraihoz érkezik.
 Szól: «mi jóért hívtatok?»

lal-, menetl- «biegen, krümmen», *menel-, minlal-* «sich biegen» (A.). — ⁹⁶ «bohle»: máshonnan nem igazolható. — ⁹⁷ *kézeat* instrum. raggal, mint a vogulban: *am nanén kasäjil totilém* «én neked kést hozok» (tdk. «késsel hozlak»). — ⁹⁸ *taksidöt* «legte an» (t. i. «a pánczélinget a hősre»); de *taks-* «speien» (C.), ÉO. *lak-sel-, lakl-* «spucken» (A.). Megérteti az ellenmondást talán az, hogy a vogul énekekben is az apró szemekből álló pánczélrühát a hős *nānχ-sāsitā* «felönti» magára, midőn felölti. — ⁹⁹ *jarti* «schwager», tehát a KV. *jors*, TV. *jurš* «ifjabb sógor», mely megint a tobolszki tatárból való, hol *jorzu* id. (BUDAGOV II: 372.). — ¹⁰⁰ «was riefet ihr mich?»: a *medoi* utórézsére nézve v. ö. ÉO. *oj* «glück; gut» (A.), *ai* id. (C.), tehát *med-oje* «mi jóra?» =

- tég jās̄t̄idet : «jōkta, jantta».
- 130 tuu jās̄t̄ōt : «asa, nējē jānġīdada,¹⁰¹
man sar ētt̄item, met-sira jōkteda!»
tég jās̄tedet : «pās¹⁰² vērdeu!
jēvet̄itta jideu¹⁰³ tābet keu ānket!»
tuvet pardet : «ētt̄ide sarge¹⁰⁴
- 135 ġoda ġoj̄tt̄edeu!¹⁰⁵»
tābet ūrt i jōroga tod̄idet,¹⁰⁶
nōt pan̄idet, jōgot tād̄et :
pās jēvet̄ta nērdet¹⁰⁷ tābet ūrt.
K. m. s. ū. nogēk¹⁰⁸ nāurm̄id̄ōt,¹⁰⁹
- 140 n̄ida ġon-tet¹¹⁰ noġ kunum̄id̄id̄ōt.¹¹¹
«nuġ ser esapte¹¹² pās jēvet̄ta!»
tu jās̄t̄ēt : «jōgot en tāidam, nōt-pa en tāidam».
tu-piś jās̄t̄ēt : «tāidam kēsāna, jorod̄idem!¹¹³»
vōġ-pād̄alē¹¹⁴ kēsā-īva noġ-tād̄et,
- 145 vōġ-pād̄alē kēt-pet̄eda pan̄idet,
kēdet kēt oġteja pān̄idet,
tu-piś nin̄žōt¹¹⁵ tābet ar̄šin ġuvatteja.¹¹⁶
K. m. s. ū. jās̄t̄ēt :
«met-saḡat jēvet̄tem?»
- 150 tu-piś jās̄t̄ēt : «jēvet̄tem, nōtem est̄edem!»
K. m. s. ū. nōtet est̄et :
tābet ānket ġobod̄ājet,¹¹⁷
poroġtad̄¹¹⁸ ēva keu-ānkedet, vāġ-ānkedet ġobod̄ājet.
jirt̄et jās̄tedet : «īnge ġot̄ena mena!»
- 155 K. m. s. ū. ġugē ċužōt,
K. m. s. ū. tu ġōtet̄na ġōd̄ōt.

*

«minek, mi végett?» — ¹⁰¹ *asa, nējē jānġīdada* «so versuchet ihr's zuerst!» — ¹⁰² *pās* «ziel»: «zeichnen» (C.), ÉO. *pos* «zeichnen, ziel» (A.). — ¹⁰³ «wollen wir»: CASTRÉN szerint: *jidem* «werden» a jövő idő segédigéje (pl. *ġant̄ea jidem* «ich verde schreiben»: Ostj. Sprlehre 51. l.); nyilván az IO. *j̄iw-*, *j̄uw-* «kommen, werden, sollen» képzésével van itt dolgunk, mely a futurum szerkesztésére ép úgy alkalmas, mint a vogul *j̄iw-* «jönni» ige *j̄emti*, déli *inti* «lesz, válik» képzése. Meg is van alább (180. s.): *man sora jidem* «ich komme bald». — ¹⁰⁴ «du sieh mal hin»: v. ö. ÉV. *sar* «csak». — ¹⁰⁵ «wohin wir treffen werden»: ÉO. *ġoil-*, *ġoilal-* «geraten, treffen»; ÉV. *ġāġi*, *ġōġi* «talál, érint»; *nāl̄l̄ ġāġawē* «a nyíl éri». — ¹⁰⁶ «standen»: IO. *tōnd-*, *tođ-* «stehen», SO. *lud-* (C.), déli vog. *tun̄sí* «áll», ÉO. *lōn̄s̄l̄-* «stellen, setzen» (A.). — ¹⁰⁷ «bereiten sich»: KV. *nāri* «erölködik». — ¹⁰⁸ a *nog*, *noġ* «föl» határozóhoz itt csatlakozó végzetre nézve v. ö. a votják *-ik* nyomatékosító enklitikumot

- Ezek szólnak: «küzdeni (táncolni), játszani».
- 130 Ő szólt: «nohát, próbáljátok ti előbb,
én előbb megnézem, mi módon küzdtek ti!»
Ők szólnak: «Czéltablát állitunk (csinálunk)!
Hét kőoszlopra fogunk lövöldözni!»
Azt parancsolják neki: «Nézd csak
135 hová czélozgatunk!»
A hét hős egy oldalra áll,
nyilat tesznek [az ijjra], az ijjat meghúzták:
czélba löni igyekszik a hét hős.
M. m. h. f. hős fölfelé ugrott,
140 nyolecz királyi öl [magasságra] ugrott föl.
«Most próbálj te czélba löni!»
Ő szóla: «ijjam sincs, nyilam sincs.»
Azután szóla: «Van zsebemben, elfeledém!»
Vasgömböt húzott elő zsebéből,
145 a vasgömböt tenyerére helyezi,
[egyik] kezét [másik] kezére helyezi,
azután hét rőfnyi hosszúra nyúlt [a vasgömb].
M. m. h. f. hős szóla:
«Miképpen löjjek?»
150 Aztán szóla: «Lövök, nyilam elbocsátom!»
M. m. h. f. hős nyilat elbocsátá:
a hét oszlop földre dőlt,
a kőoszlopok, vasoszlopok tuskótöveikkel dőltek földre.
A sógorok mondják: «Most menj házádba!»
155 M. m. h. f. hős haza lépdelt,
M. m. h. f. hős a maga házában halt.

*

(pl. *oži-ik* «csakugyan úgy», *dun-ik* «igen szorosan»). — ¹⁰⁹ «sprang hinauf»: IO. *nāur-*, SO. *nīur-* «springen» (C.), ÉO. *navérl-*, *navérmal-* «springen, hüpfen». — ¹¹⁰ «volle (od. königliche) faden»: *χon* = ÉV. *χān* «király, császár, khán». — ¹¹¹ «sprang er hinauf»: más forrásból nem igazolható. — ¹¹² *esapte* «versuche du», ebből: tatár *ésäblä-* «megfontolni, meggondolni; akarni, szándékolni». — ¹¹³ «ich vergass es»: IO. *jarad-*, *jard-*, SO. *jorol-* «vergessen», ÉO. *joremäl-*, *joremäl-* «vergessen» (A.), vog. *joruli* «el-felejt». — ¹¹⁴ «klumpen»: ÉO. *podali* «stükchen» (A.), ÉV. *potali* «gömbölyű csomó, v. darab». — ¹¹⁵ «dehnte sich aus»: vog. *nūnsi*. ALV. *ñonši* «nyúlik», PV. *nūnsli* «kinyújt»; ÉO. *nišl-* «sich dehnen» (A.). — ¹¹⁶ *χuvatteja* «(dehnte sich aus sieben arschin) lang»: végzetére nézve egyezik a megfelelő vogul *χasitūi'* ragjával. — ¹¹⁷ *χobodājet* «waren (aus der erde) herausgedreht»: v. ö. ÉO. *χombēl-l-*, *χombēl-tal-* «umwerfen, abwerfen», *χombēl-tésal-* «um-

- Kīmet xotna juvet us vāgittai,
kīmet xotna mendet jōkta xara.
tēg tābet ūrt, tu nīdamet.*
- 160 *īuret nūt-sōt vōi sōg-ēva vaŋgisājet,¹¹⁹
ānkleda tox-vērājet¹²⁰ īuret tābet tet.
tu-piš jāstedet: «kunumdāda!»
a tu jāstet: «man en vodem;
niŋi sīra esapteda!»*
- 165 *ētittem, metta-sagāt kunumdītta!»
tēg jāstedet: «muŋa esaptedeu!»
kunumdīdōt i xojet,
kīmet xojet kunumdōt,
xūtmet, ūetmet, vētmet, xōdamet xojet kunumdōt.*
- 170 *tābetmet xojet kunumdōt.
«inge, jāstīdet, nuŋ armadesa!¹²¹
tu-piš K. m. s. ū. kunumdīdōt,
nogek vēt-xat-jay teta kunumdīdōt;
a tēg ūurdāt ātmīdīdet:*
- 175 *kāt-xat-jay teta ātmīdet.
tēg jāstīdet: «tērmet,¹²² juŋ mena!»
tu menōt turu xōteda.*

*

- ādet pradet,¹²³ kīmet xotna jirtīdet jāstet:
«muŋ puŋdera juva āi-tau untteda!»*
- 180 *tu jāstet: «man sora jīdem!»
tu-piš taf-aŋet jāstet:
«mīda mendan īuru kēdat? ot menā!
man nuŋat¹²⁴ medem xūdem ūeremat jem-vāx,
tu-piš xūdem ūeremat pētēr-vāx,*
- 185 *tu-piš xūdem ūeremat vāx,
man us medem kavejat vēt pudōp;
īnge čuža āi-tau untteda!»
K. m. s. ū. jirtīdet puŋēda juxtīdōt.
jāstet: «xotan āi-taveden untteda?»*
- 190 *tēg jāstedet: «xuranna, mena, katte!»
K. m. s. ū. jāstet: «tēge mejasen šermet!»*

geworfen werden» (A.), melyek egyazon tōből valók az ÉO. *xomla* «mit dem gesichte auf der erde», vog. *xgmī* id. határozókkal. — ¹¹⁸ «sammt der stammende»: IO. *parax* «das dicke ende eines balkens» (C.), ÉO. *pōrēx* «das dicke ende eines baumstammes» (A.), ÉV. *porēx* «derék, testtörzs», *jiu-porēx* «fatörzs». — ¹¹⁹ *vaŋgisajet* «haben sie (riemen) geschnitten»; ÉO. *voŋxl-* «behauen» (A.), déli vogul *vōŋxi*, *vanŋhi* «vág, üt»: adatunk tehát a magyar *vág* «schneiden» jelentésével találkozik. — ¹²⁰ *tox-vērājet* = EV.

- Másodnap ismét eljövének öt hívni,
 másodnap mennek a küzdő térre.
 Ők hét hős, ő a nyolczadik.
 160 Nyolczvan jávorszarvas bőréből szijakat vágtak,
 hét öl [magasra] helyezték oda az oszlopokra [e szijakat].
 Azután mondják: «Ugorjál!»
 De ő szóla: «Én nem tudom [átugrani];
 ti próbáljátok meg előbb!»
 165 Megnézem, mikép ugortok ti!»
 Ők mondják: «Mi megpróbáljuk!»
 Az egy emberük ugrott,
 második emberük ugrott,
 harmadik, negyedik, ötödik, hatodik emberük ugrott,
 170 hetedik emberük ugrott.
 «Most, szólnak, kísértsd meg te!»
 Azután M. m. h. f. hős ugrott,
 tizenöt ölnyire ugrott föl;
 de ezek szijjaikat fölemelik:
 175 tizenkét ölnyire emelék föl.
 Ezek szólanak: «Elég, menj haza!»
 Ő elment a maga házába.

*

- Éjjele múlik, másnap szólának a sógorok:
 «Jer hozzánk csikót (kis lovat) szelidíteni (tanítani)!»
 180 Ő szóla: «Én mindjárt jövök!»
 Azután nagyanyja szóla:
 «Minek méssz üres kézzel? Ne menj!
 Én neked három ezüstvesszőt adok,
 azután három rézvesszőt,
 185 azután három vasvesszőt,
 s még adok egy öt pudnyi kalapácsot;
 most pedig menj a csikót szelidíteni!»
 M. m. h. f. hős sógoraihoz érkezett.
 Szóla: «Hol van szelidítendő csikótok?»
 190 Ők szólnak: «Az istállóban, menj, fogd meg!»
 M. m. h. f. hős szóla: «Adjatok féket ide!»

tū vārawēt «oda készítettnek». — ¹²¹ *armadesa* «mache dich auf!»: nyilván ÉV. *ārmēli*, KV. *ōrmi* «megkísért, próbál», (ÉO. *armatli*-«verstehen» (A.)). — ¹²² *tērmēt* «genug!»: ugyanígy *tērmēt* «будеть, elég» PÁPAI adatai közt. V. ö. votják *tērmoz!* «elég lesz!», ebből *tērmī*-, *tērmē*- «megtelni» és ÉO. *tāremli*-«hinreichen», *tarmatiŋ* «satt, gesättigt» (A.). — ¹²³ *ādet pradet* «er verbrachte(?) die nacht»; *pradet* a közlőnek is ismeretlen szó: nem or. *продеть* (elmúlik)?

šermedat mejīdet, tu tāgeptet,¹²⁵
 kīmet šermedat mejīdet, tu tāgeptet,
 χūtmet, űetmet, vētmet, χōdamet šermedat mejīdet,
 tu tāgeptet;

- 195 tābetmet šermet tārēm, vejēt kēdeda.
 tu menējedōt āi-tau kattēda.
 K. m. s. ű. šermet juχ űgoda¹²⁶ panīdet,
 tavetna ātmāi totta juχna kēnža¹²⁷ kēršna.
 īn pēdēy īpena tavetna tūdai.
 200 tu, dāvai,¹²⁸ tavet senktai, űeremdat χordai.
 űeremdat χōttōt, čuba¹²⁹ mōrtīdet,¹³⁰
 sūχ kādñ-kuda¹³¹ sūidet.
 ār-jay űerem patlā χōttīdet.
 tu-piš tuu kavet noχ-tādōt,
 205 pēdet kādñ-kud-īva kavejat saűīttet.
 sūgēy mėg¹³² oχteja-tavet pātķīdōt.¹³³

*

K. m. s. ű. tu jōrχoda ēttīdet-na
 pēgde mėg-īda ēdemīdet.
 tu tēbara¹³⁴ ēttīdet:

- 210 tu jīχ-poχtat jīdet.
 K. m. s. ű. jīχ-poχtada űut¹³⁵ tōχñīdet;
 tu jīχ-poχtat nēr-nāñk, nēr-χūt¹³⁶ cōñ¹³⁷-oχtena tūdēt.
 jīχ-poχtadat podērdīdet.
 tēg jāstedet: «χoje nuűen šat?»¹³⁸
 215 a tu jāstet: «ēne jīrtēm šat.»
 tu-piš jāstedet: «mena juχ!
 juχ jūguttan, nuű χōten pāsāt vēre,

¹²⁴ E mondat vogulúl hasouló szerkezettel volna: *amanēn χūrēm űirēl mīlēm*. — ¹²⁵ «er zerriss ihn»: IO. *tāgapt-* «zum bersten bringen», *tāχñ-* «bersten» (C.), ÉO. *tōχēñl-* «zerrissen werden, reissen», *tōχñēptal-* «reissen, zerreißen» (A.). — ¹²⁶ «(legte ihm den zügel) über den kopf»: a «fejére» jelentést maga az *ugod-* (ettől: IO. *ūχ, űχ* «kopf») tartalmazza, minélfogva az előtte álló *juχ* szó értelme előttem nem világos. — ¹²⁷ «(vom rosse wurde er emporgehoben) höher als der stehende wald»: az egyéb forrásokból nem igazolható *kēnža* itt aligha más, mint a tatár *kōjñžē* «-ként, gyanánt (pl. *timēr-k.* «mint a vas», *aclē k.* «éhesen»)). — ¹²⁸ or. *давай* «nosza, rajta»; az utána következő *senktai, χordai* infinitivusok oroszos szerkezetek: *давай бить*. — ¹²⁹ «in stücke»: v. ö. ÉO. *šup, šop* «die hälfte, in die quere»; *šuppa, šuppi* «in zwei teile», vog. *sup, šup, sup'* id. — ¹³⁰ «brach sie»: IO. *mūrt-* «brechen» (C.), ÉO. *moritl-* «brechen, zerstückeln». — ¹³¹ *sūχ*

A féket odaadják, ő szétszakította,
 második féket adnak, ő szétszakította,
 harmadik, negyedik, ötödik, hatodik féket adnak, ő
 szétszakította ;

- 195 a hetedik fék erős, kezébe vette.
 Elindult, hogy megfogja a csikót.
 M. m. h. f. hős a féket fejére teszi,
 a ló álló erdőnél magasabbra emeli.
 Most a felhő alatt viszi lova.
 200 Nosza, üti lovát, nyúzza a vesszőkkel.
 Vesszői elfogytak, ketté töredezőnek,
 [a ló] bőre közé dugta.
 A kilencz vesszőt mind elfogyasztja.
 Ezután kalapácsát húzta elő,
 205 a füle között ütögette a kalapácscsal.
 Lova a kerges földre hullott.

*

M. m. h. f. hős a maga hazája (tájéka) felé a mint tekint,
 [valami] fekete föld (értsd : porfelhő) módjára látszik.

Óalaposabban megnézi :

- 210 [hát] az ő bátyjai jönnek.
 M. m. h. f. hős bátyjaival összetalálkozik ;
 az ő bátyjai vörösfenyő-tuskókat, lúczfenyő-tuskókat
 Bátyjaival beszélget. [vivének vállaikon
 Ők mondják: «Ki iránt van sajnálatod?»
 215 Ő pedig szóla: «Idősb sógorom iránt van sajnálatom».
 Azután mondják: «Menj haza!
 [Ha] haza érkezel, tégy jegyet a magad házára,

kādn-kuda «unter die haut»: *kādn* «kettő», *kuda* «közé», t. i. «a két bőr közé»; ép így alább (205. s.): *pēdet kādn-kud-īva* «zwischen die ohren». — ¹³² «auf die häutige erde»: közönséges jelző a vogul énekekben: *sāt saqwēp saqwiy mā* «hét rétegű, réteges föld». — ¹³³ «fiel»: ÉO. *pitl-* «fallen, sinken», ÉV. *pat-*, déli *pāt-* id. — ¹³⁴ «er sah scharf hin»: *cebara* «gut» (C.); v. ö. csuvas *čeber*, votják *čeber* «gut, schön». — ¹³⁵ «mit seinen brüdern (traf er zusammen)»: itt nyilván a KV. *ñūtē, ñoutē* «einander, einer den andern» szóval van dolgunk, melyről l. NyK. 23: 344. l. — ¹³⁶ «lärchen und tannenkeulen»: IO. *nāŋk*, vog. *nāŋk*, *ñix* «lärchenbaum», IO. *χūt*, SO. *kōl*, ÉV. *χgut* «fichte, lúczfenyő», tehát *nēr* «keule» (v. ö. vog. *nor* «gerenda»). Szokatlan az összetétel jelző részének helyzete, mely egyébként a jelzett szó előtt szokott lenni. — ¹³⁷ «schulter»: SO. *vān* id. (C.), ÉV. *va'in* id. — ¹³⁸ «mit wem hast du mitleid!»: ÉV. *šāl*, or. жалъ, ÉO. *šāl* «mit-

- ješo jírten x̄ōtet p̄asat vēre !»
 tu-piš tu j̄ix-poxtat j̄astet :
- 220 x̄ūtmet x̄atna muḡ j̄ūgotteu
 nuḡ puḡdena moiḡa !¹³⁹
 Vot¹⁴⁰ pira menegedōt K. m. s. ū.,
 pontij tau, tégēḡ tau pir-peta sōx̄tet āḡned¹⁴¹-īva.
 tu-piš K. m. s. ū. j̄astet :
- 225 «tam met-sir tau ? ! ādem tau !»
 ješo j̄astet : «vērd'-ot metta ūtt-ta, enda-li ?¹⁴²,
 tég j̄astidet : «us vērd'-ot endam ;
 īn muḡ puḡdeva taja moiḡa !»
 K. m. s. ū. tēget tajōt.
- 230 tég pesan-ox̄tena ōmést tābet butélka vīnā,¹⁴³
 i¹⁴⁴ tābet stakan¹⁴⁵ čočumem ōmést.
 ūrdet j̄astedet : «jānġa vīnā !»
 a tu j̄astet : «man ādēt-saġa¹⁴⁶ metta vīnā jānttem ?
 Man nēḡ tāidam, tuvat vāx̄ta mendam !»
- 235 tég j̄astedet : «nerīda togōt sora !»
 tu neridōt, vāgōt.
 nēḡet j̄astet : «man sora j̄idem, sora veresittam ;¹⁴⁷
 nuḡ sar j̄asta, man j̄idem !»
 tu-piš tu nerōt juḡ. sora nēḡet iuvōt.
- 240 egu ōmētken¹⁴⁸ i vōnet.
 j̄ix-poxtat vīnāgat mej̄idet,
 K. m. s. ū. vīnā jānġidet ;
 vot i ōméstet x̄udem x̄at, x̄udem āt.
 x̄ūtmet ātna menet juḡ.
- 245 juḡ j̄ūgotken, tu nēḡeda j̄astet :
 «ūx̄ pane tāvet mēḡ suḡeda, x̄ōt mēḡ suḡeda !
 īnge teraġet tox̄-tox̄re !
 it-vaida x̄amda, sēmen ot punġīde !»
 *
- Sarēḡ āt, māreḡ ātna tūrēm ent x̄uttet,
 250 ūptet¹⁴⁹ j̄ūx̄tet, j̄astidet :

leid) (A.). — ¹³⁹ «zu gast» : ÉV. *muḡ*, KV. *moj* «vendég, vendég-ség», IO. *moi* «hochzeit» (C.), ÉO. *moi* «gastmal, hochzeit» (A.); tehát *moiḡa* = *mojiḡa* «vendégbelinek». — ¹⁴⁰ «nun» : or. *вотъ* (íme). — ¹⁴¹ «am zaume» : IO. *āḡen* «kinn» (C.). — ¹⁴² «habe ich noch was zu schaffen, oder nicht?» ; *vērd'-ot* = ÉV. *vārn'-ut* «tenni való (dolog)» ; *utt* = vog. *āli* «van» (IO. *ūd-*, SO. *vāl-* «leben, sein») ; *ta* «nun» (C.) ; *ēnda* = vog. *at* «nincs» ; *-li* = or. *-ли ?* (-e ?) — ¹⁴³ or. *бутылька вина* (üveg pálinka). — ¹⁴⁴ or. *и* (és). — ¹⁴⁵ *стаканъ* (pohár). — ¹⁴⁶ «ich allein» : v. ö. IO. *at* reflex. pron.: *atemnam* «ich selbst», *atennan* «du selbst» (C.) ; az *ādēt*

- s még sógorod házára tégy jegyet!»
 Azután az ő bátyjai [így] szólának :
 220 «Harmadnapra mi megérkezünk
 hozzád vendégségbe!»
 M. m. h. f. hős most visszaindult,
 a szárnyas lovat, farkas lovat maga után állánál fogva
 vonszolta.
- Azután M. m. h. f. hős [így] szóla:
 225 «Micsoda ló az ilyen?! Hitvány ló!»
 S még [azt] mondá: «Van-e még valami tennivalótok
 velem, avagy nincs?»
- Ők szólának: «Több tenni való nincs;
 most jer hozzánk vendégségbe!»
 M. m. h. f. hős bement hozzájuk.
- 230 Az ő asztalukon hét üveg pálinka áll (ül),
 s hét pohár megtöltve áll.
 A hősök mondják: «Igyál pálinkát!»
 Ő azonban szóla: «En egymagam mikép igyak pálinkát?
 Nekem nóm van, megyek elhívni őt!»
- 235 Ők mondják: «Siess gyorsan oda!»
 Ő sietett, elhívta.
 Neje szóla: «En mindjárt jövök, mindjárt felöltöz-
 ködöm(?);
 te csak mondd, [hogy] én jövök!»
 Azután ő visszasietett. Mindjárt eljött neje [is].
- 240 Ezek ketten együvé ültek, váll mellett (egy vállal).
 Bátyjai pálinkájukat adogatják,
 M. m. h. f. hős pálinkát iddogál;
 s ím [így] is ültek három nap, három éjjel.
 Harmadik éjjel haza menének.
- 245 [Midőn] ők ketten hazaérkeztek, ő szóla nejének:
 «Hajts fejet a hét földtájék (földszöglet), a hat föld-
 tájék felé!
 Most pedig zárd be az ablakokat!
 Feküdj le arcczal lefelé, szemed ki ne nyisd!»
- *
- A gyors éj, hosszadalmas éj alatt az ég még ki nem
 nappalodott
- 250 s az asszony idősb sógorai megjöttek, szólának:

utórésze talán *it* «eins». — ¹⁴⁷ «ich nehme mein gewand um»: egyéb forrásokból nem igazolható jelentés; v. ö. *jüre verusatti* *прикладъ кладите* (áldozatot hozzatok, tegyetek) PÁPAI adatai közt és *ÉO. versál-* «gemacht werden, werden» (A.). — ¹⁴⁸ «dicht aneinander setzten sie sich»; *ega* talán = vog. *akwäi'* «együvé». —

- «*jix-pox çou çodat āditteden?*¹⁵⁰»
tu-piš nēyet noç-kidōt, jāstōt:
 «*tōgōs, kāmēn sei sat,*¹⁵¹ *çajat podērdet!*»
 «*menā, jāstīdet, ūptan jūxtet.*»
 255 *nēyet tu-piš kīm lottōt,*¹⁵²
ūptet kēttad-iva kottēmen çōta taçettājet;
pesanet vērājet i davarai jāmjūtta;
pēgde jinket jāntta pīdet.
K. m. s. ū. jāstet:
- 260 «*mena, jānça sārada jiça!*»
tuu nēyet kīm lottōt,
sora keredet, togōt ēttīdet,
*ašma jadoçindot:*¹⁵³ *vōžet ēndam.*
*vōžet ōmsema taga pūmna ēdai.*¹⁵⁴
- 265 *tu-piš nēyet juç tūkōt,*¹⁵⁵
çōida jāstōt: «vōžeu çoda menōt?
tolko çeiğōt mīn çōtemen,
ješo ēne jix-pogem çōtet çeiğōt,
muy çōtteu: teje kāt çōt!»
- 270 *tu jix-poxtat jāstet:*
 «*muyça tageva mēdeu,*
muy çeiğā, çotān nēy vejen!
īnge tēt(te) ūda, muyeva īn tērmet;
muy mēdeu muyça tageva!»
- 275 *jāstet: «jim ūdēm,*¹⁵⁶ *jix-pox!»*

¹⁴⁹ «des mannes brüder»: IO. *ūp*, SO. *ōp* «schwiegervater» (C.), itt «a nőnek idősb sógorai». — ¹⁵⁰ «was ruhet ihr so lange?»: IO. *ād-*, frequ. *ādād-*, SO. *āl-*, *ōl-*, *ōl-* «schlafen» (C.), magy. *aluvstb*. — ¹⁵¹ «man hört»: ÉV. *suç suçti* «hang hallatszík», SO. *seçvel* «слышно, hallik» (P.). — ¹⁵² «gieng (auf die strasse) hinaus»: IO. *latt-* «ausgehen» (C.); v. ö. ÉV. *lakwi*, déli *lakwi* «odalép, odaugrik»; magy. *lép-*. — ¹⁵³ «erschrak sie»: l. fönt 84. jegyz. — ¹⁵⁴ «mit gras bewachsen»: olyforma kifejezés, mint vogul *pumne ne'ılawe* «fü jelentkezík rajta»; l. fönt a 77. jegyz. — ¹⁵⁵ «lief

- «Testvér, hogyan aludtok [oly] soká?»
 Azután neje fölkel s [így] szólott:
 «Barátom, künn zaj hallatszik, valaki beszélget».
 «Menj, mond [a férj], sógoraid megjöttek.»
- 255 Neje aztán kiment,
 Sógorait kezüknél fogván a házba bevezette;
 az asztalok fölszerelődtek s nosza az iváshoz (tdk. inni):
 a «fekete vizeket» (pálinkákat) inni kezdték.
 M. m. h. f. hős szóla:
- 260 «Menj, eredj a tengerhez vízért!»
 Az ő neje kiment,
 nem sokára visszatért, oda tekint,
 nagyon megijedt: városa nincs meg,
 Az a hely, hol városa állott, fűvel van benöve.
- 265 Azután neje bement,
 férjének szolt: «hova tűnt (ment) el városunk?
 Egyedül a mi házunk maradt meg.
 s még bátyám háza maradt meg;
 [csak] a mi házaink, ez a két ház!»
- 270 Az ő testvérei szólának:
 Mi a magunk hazájába (helyére) megyünk,
 Te maradj [ott], hol nőt szerzél (vevél)!
 Most már im itt élj, nekünk már elég [volt a bosszúból];
 mi megyünk a magunk hazájába!»
- 275 Szólának: «Jó életet, testvér!»

hinein»: *tūk*- úgy látszik az IO. *tan*-, ÉO. *loynl*- «eingehen» származéka (v. ö. KV. *tui*, *tujenti* «bemegey»). — ¹⁵⁶ «leb' wohl! vogulúl is mondják: *jamés ülém*, vagy *ás j. ű*. búcsúzaskor, mely szólásban az *ülém* nem jelenthet «álmot» (vog. *ülém*), de az *ül*-, *öl*- «lenni» igének sem lehet származéka. Minthogy az IO. *ūdēm*, éjszaki megfelelője *ulēm* «sein, dasein», a vogul szólás illető szavát osztjából eredt jövevénynek kell tekintenünk, melynek eredeti vogul mása ez lehetne: *ülēm*, *ölēm*.

MUNKÁCSI BERNÁT.